

مقدمه

اسلام و مسیحیت از ادیان ابراهیمی هستند و به لحاظ تاریخی ارتباط نزدیکی با یکدیگر دارند. در متون مقدس هر دو دین پیام‌های مشترکی دیده می‌شود که با تأکید بر آن‌ها می‌توان در راه وحدت گام برداشت. این شیوه نه التقاط دینی است و نه دست کشیدن از کیشی و رفتن به سوی کیش دیگر.

مسلمانان حضرت عیسی (ع) را از انبیای الهی می‌دانند و قرآن کریم پیروان آن‌ها را به توحید و خداپرستی فراخوانده و مسلمانان را به ایمان به انبیای پیشین و کتب آنان موظف کرده است.

هنگامی که نور اسلام بر بخش‌های وسیعی از مصر، شام، بین‌النهرین و شمال آفریقا تابید، مسیحیان این مناطق تحت حاکمیت مسلمانان قرار گرفتند و زندگی آرامی را تجربه کردند. مسلمانان و مسیحیان به جز در مقاطعی خاص، قرن‌ها در کنار هم زندگی مسالمت‌آمیزی داشته‌اند.

برخی مطالعه ادیان را سبب تردید در دین خودی می‌دانند، در حالی که آگاهی از ادیان وسعت اندیشه و عمق جهان‌بینی انسان را افزایش می‌دهد و او را بیشتر به نقاط قوت دین خود آشنا می‌کند. سرچشمه بسیاری از اختلاف‌ها، نزاع‌ها و درگیری‌ها میان پیروان ادیان بی‌خبری آنان از عقاید یکدیگر است.

شناخت درست و عمیق تاریخ ادیان و باورهای اقوام دستاوردهای مثبتی در پی دارد. از جمله این دستاوردها تشکیل جبهه‌ای واحد برای رویارویی با گسترش الحاد در جهان امروز است.

ناگفته نماند که سخن گفتن درباره باورهای یک جامعه دینی از بیرون (هر قدر هم از تعصب و پیش‌داوری پرهیز شود) نوعی مخاطره است و هیچ قومی نمی‌تواند از سر درون قومی دیگر به درستی آگاه شود. از سوی دیگر، هر جامعه دینی برای شناساندن باورهای خود کتاب‌ها و مقاله‌های ارزشمندی تهیه کرده است که ترجمه آن‌ها می‌تواند هم سودمند باشد و هم مقرون به صرفه.

مسیحیت درون سه فرهنگ سامی، یونانی و رومی رشد یافته است. در قرن چهارم تغییر پایتخت امپراتوری از رم در غرب به قسطنطنیه در شرق یکی از زمینه‌های جدایی در جهان مسیحیت را رقم زد. در قرون پنجم و ششم نخستین شکاف در مسیحیت شکل گرفت. در این دو قرن میان برخی از کلیساهای خاورمیانه با مسیحیت رومی فاصله افتاد و مسیحیتی که فرهنگ سامی داشت از دو فرهنگ مسیحی یونانی و رومی جدا شد.

تاریخ مسیحیت را می‌توان در سه جامعه دینی کاتولیک، ارتدکس و پروتستان مطالعه کرد. بیش از ده قرن کلیسای رومی غرب و کلیسای یونانی شرق در کنار یکدیگر رشد یافتند. در نیمه قرن یازدهم (۱۰۵۴م) جدایی این دو کلیسا رقم خورد و دو کلیسای کاتولیک و ارتدکس پدید آمدند. ارتدکس‌ها از فرهنگ یونانی و کاتولیک‌ها از فرهنگ رومی تأثیرات بسیاری پذیرفتند. در قرن شانزدهم کلیسای پروتستان از کلیسای کاتولیک جدا شد.

اکنون یک پژوهشگر بی‌طرف برای شناخت مسیحیت باید این سه کلیسا را بررسی کند. تاکنون دو کتاب با عناوین *شناخت کلیسای کاتولیک* و *شناخت کلیسای پروتستان* منتشر شده است و کتاب حاضر مسیحیت ارتدکس را بررسی می‌کند.

پیش از این گفتیم که فهم باورهای یک دین با نگاهی از بیرون کاری بس دشوار است. شناخت کلیسای ارتدکس نیز از این قاعده مستثنا نیست. جای شگفتی است که حتی در کشورهای غربی آگاهی اندکی از این کلیسا وجود دارد.

آشنایی جامعه فرهنگی ایران با کلیسای ارتدکس نیز از دو کلیسای دیگر کمتر است. این مسئله دلایل مختلفی دارد، از جمله اینکه بیشتر فعالیت‌های تبشیری مسیحیت در ایران از سوی کلیساهای پروتستان و کاتولیک بوده است؛ از سوی دیگر حدود هفتاد سال عمده پیروان کلیسای ارتدکس در حلقه بسته اتحاد جماهیر شوروی (سابق) و اعمار آن قرار داشتند و فشار دولت‌های کمونیست مانع ارتباط گسترده با مردم این کشورها بود. در نتیجه بسیاری از پژوهشگران حتی با اصطلاحات دینی کلیسای ارتدکس آشنایی ندارند.

این اثر در گروه ادیان مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، به همت برادر عزیز، حجت‌الاسلام والمسلمین آقای عباس رسول‌زاده (دام عزه) زیر نظر اینجانب تهیه شده است. البته در فراهم شدن این اثر از راهنمایی‌های جناب استاد، دکتر محمد لگنهاوزن برخوردار بوده‌ایم که از ایشان صمیمانه تشکر می‌کنیم. همچنین از مساعدت‌های علمی برادر عزیز، حجت‌الاسلام والمسلمین آقای جواد باغبانی (دام عزه) بهره‌مند شده‌ایم. امید است خوانندگان محترم کاستی‌های این اثر را به اطلاع گروه ادیان مؤسسه برسانند تا در چاپ‌های بعدی اصلاح شود.

در اثر پیش رو در قالب هفده درس کوشش شده است خواننده به زبان ساده با تاریخ، اعتقادات، احکام و شعایر کلیسای ارتدکس آشنا شود، که عناوین دروس از این قرار است:

(۱) روم: امپراتوری و مسیحیت، (۲) انشعاب در کلیسا، (۳) شوراها و کلیسای، (۴) پدران کلیسا، (۵ و ۶ و ۷) سازمان کلیسای ارتدکس، (۸) اسرار کلیسا، (۹) الهیات کلیسا، (۱۰) سنت در کلیسای ارتدکس، (۱۱) اعتقادنامه‌ها، (۱۲) عبادت و زیارت، (۱۳) دعا، (۱۴) عرفان و رهبانیت، (۱۵) شمایل‌ها در کلیسای شرق، (۱۶) تفاوت‌های کلیسای ارتدکس با کلیسای کاتولیک، (۱۷) رقابت‌ها و رفاقت‌ها.

در اینجا لازم است از الطاف کریمانه حضرت آیت‌الله مصباح یزدی (دامت برکاته) ریاست محترم مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین استاد محمود رجبی قائم‌مقام مؤسسه، جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدناصر سقایی بی‌ریا معاونت محترم پژوهشی مؤسسه، همچنین مدیریت تدوین متون و سایر عزیزانی که ما را در این راه یاری کرده‌اند، صمیمانه تشکر کنیم.

همچنین از بذل محبت مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر احمد احمدی، ریاست پیشین سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، و حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد ذبیحی و همکاران محترمشان و همه عزیزانی که برای نشر این اثر کوشیده‌اند، سپاسگزاریم.

حسین توفیقی

زمستان ۱۳۹۸